

Zdraví a jeho determinanty

Mgr. Aleš Peřina, Ph. D.

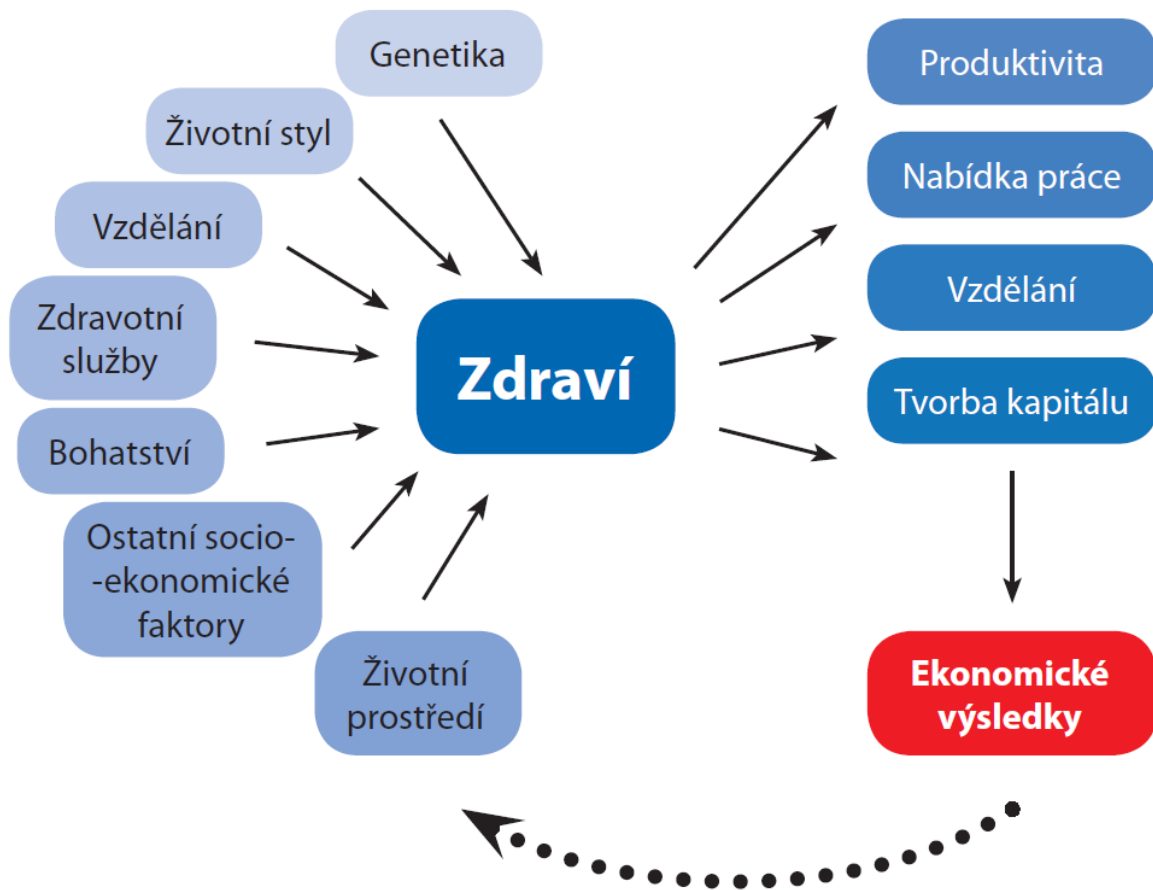
Ústav ochrany a podpory zdraví LF MU

Kamenice 5, 625 00 Brno

Zdraví

- **Stav úplné tělesné, duševní a sociální pohody a nejen nepřítomnost nemoci nebo vady (WHO, 1948)**
- Model zdraví
 - Zjednodušená představa zdraví zahrnující jeho základní determinanty a charakteristiky
 - Biomedicínský (referenční hodnoty)
 - Celostní, behaviorální, ekologicko-sociální
- Nemoc: porucha zdraví, obvykle zjistitelná objektivně, bývá vnímána nemocnou osobou a stává se předmětem zdravotnických služeb.

Zdraví znamená bohatství (Zdraví 2020)

Determinanty zdraví

- Faktory, které mají nejsilnější vliv na zdraví (ve smyslu pozitivním i negativním)
 - Somatické a genetické
 - Biologické: infekce, onkogeny
 - Chemické: spotřební výrobky, aditiva, pesticidy, léčiva, rezidua léčiv, pesticidy, herbicidy...)
 - Fyzikální: hluk, záření
 - Psychologické a socioekonomické
 - Specifická je otázka tvrzení a informace o výrobcích a službách, reklama
- Akutní a chronické
- Krátkodobé a dlouhodobé (až celoživotní)
- Prahové a bezprahové
- Neovlivnitelné a ovlivnitelné jednotlivcem
- **Ve vzájemných interakcích**

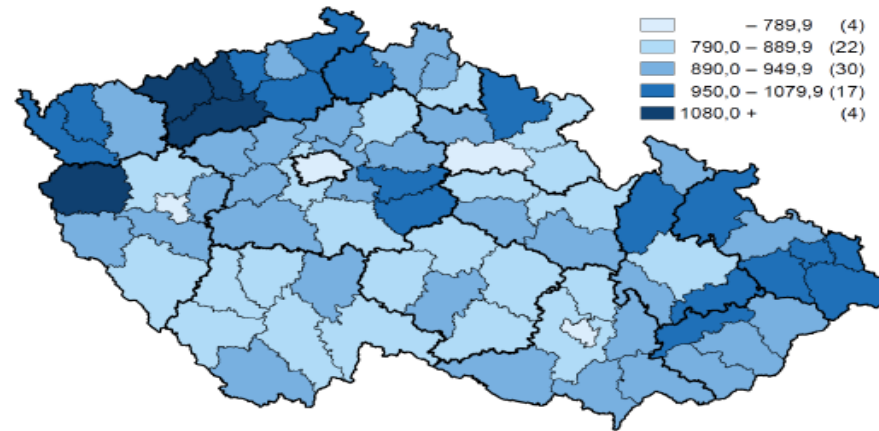
Měření zdraví

- Pomocí validních indikátorů
- Epidemiologická metoda práce
 - Deskriptivní studie
 - Rozložení podle věku, pohlaví, území
 - Příklady indikátorů: nemocnost, úmrtnost, výskyt alergií, astmatu, biologická expozice...
- Hlavní zjištění: Stárnutí populace, výskyt chronických onemocnění (diabetes mellitus 2. typu, nádorová, kardiovaskulární, duševní onemocnění, onemocnění pohybového aparátu)

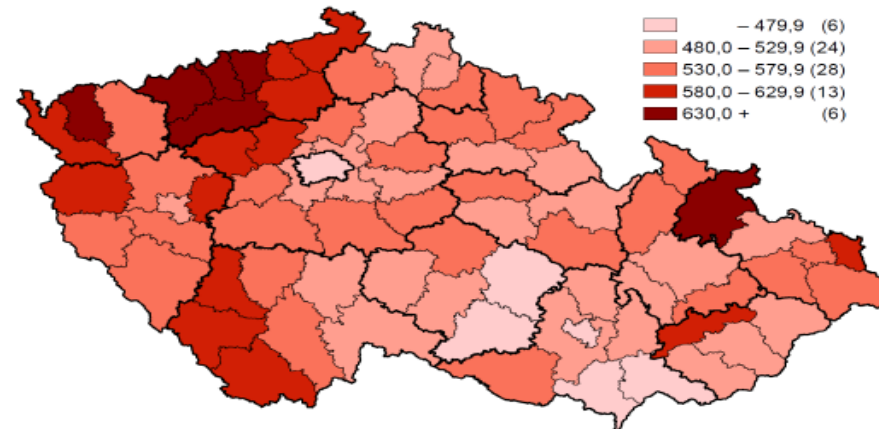
Ukazatele (indikátory) zdraví

ZDRAVOTNICKÁ ROČENKA ČR 2013 / CZECH HEALTH STATISTICS 2013

Standardizovaná úmrtnost mužů
Standardized mortality rate in males

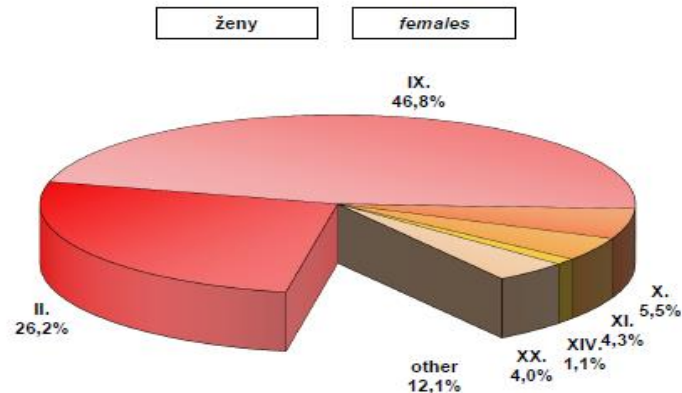
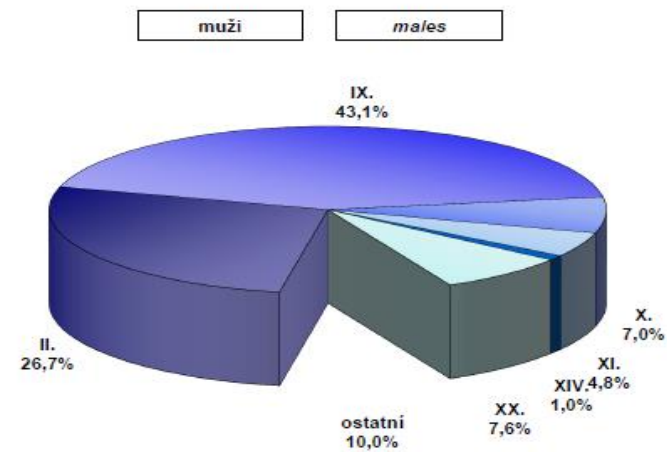
Standardizovaná úmrtnost žen
Standardized mortality rate in females

Ukazatele (indikátory) zdraví

ZDRAVOTNICKÁ ROČENKA ČR 2013 / CZECH HEALTH STATISTICS 2013

Standardizovaná úmrtnost podle příčin smrti (MKN-10)
Standardized mortality rate by cause of death (ICD-10)

Legenda

II. Novotvary

IX. Nemoci oběhové soustavy

X. Nemoci dýchací soustavy

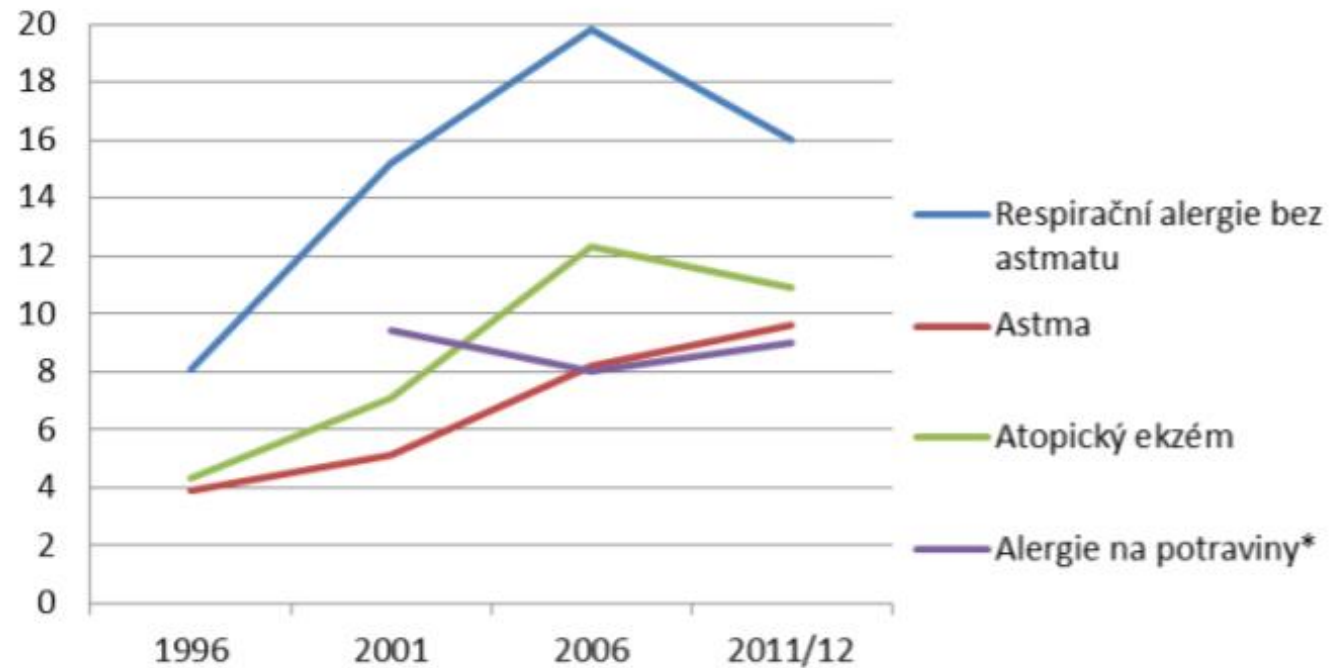
XI. Nemoci trávicí soustavy

XIV. Nemoci močové a pohlavní soustavy

XX. Vnější příčiny nemocnosti a úmrtnosti

Ostatní: infekční nemoci, nemoci krve, nemoci endokrinní, duševní poruchy, nemoci nervové soustavy, nemoci oka, nemoci ucha, nemoci kůže, nemoci svalové a kosterní soustavy, těhotenství, porod a šestinedělí, stavy vzniklé v perinatálním období, vrozené vady

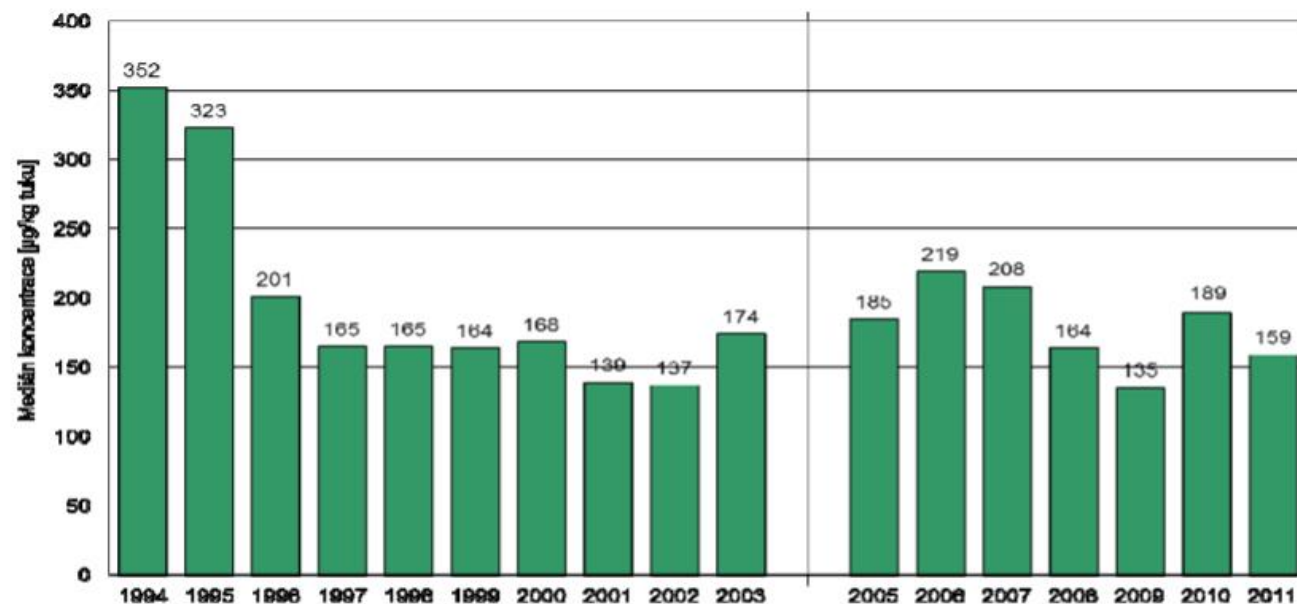
Výskyt alergií a astmatu (počty dětí)

* zdrojem údaj rodičů

Zdroj: Systém monitorování zdravotního stavu obyvatelstva ČR ve vztahu k životnímu prostředí, SZÚ

POPs v mateřském mléku (PCB)

Pozn.: roky 1994 - 2003 – lokality Benešov, Plzeň, Ústí nad Labem, Žďár nad Sázavou
roky 2005 - 2009 – lokality Praha, Liberec, Ostrava, Kroměříž a Uherské Hradiště

Zdroj: Systém monitorování zdravotního stavu obyvatelstva ČR ve vztahu k životnímu prostředí, SZÚ

Determinanty zdraví (II.)

- Socioekonomický status (SES) je zřejmě nejsilnější determinantou zdraví. **SES lze měřit podle finanční situace jednotlivců.** Osoby s horší finanční situací častěji kouří, nadměrně konzumují alkohol, mají nezdravou výživu a trpí obezitou.
- vliv vzdělávání
- vliv prostředí, v němž člověk žije na utváření společenských norem uvnitř sociálních skupin

Studie HELEN (Health, Life Style and Environment), SZÚ Praha

Prevence

- „Zdraví nevzniká v nemocnicích, ale všude tam, kde lidé žijí a pracují, odpočívají a stárnou“ (Zdraví 2020)
- Typy prevence
 - **Primární:** předcházení expozice determinantám nemocí (chování, prostředí, genetika)
 - Úloha státu (státní dozor nad výrobky, průmyslem ..., regulace reklamy), vyhlášení Národní strategie ochrany a podpory zdraví, **Zdraví 2020**
 - Výchova ke zdraví, změna postojů a životního stylu
 - **Sekundární:** detekce pre-symptomatických stádií nemocí (screening)
 - Lékař, zdravotnictví
 - **Terciární:** znovunastolení zdraví, pokud již nemoc propukla, redukce komplikací
 - Lékař, zdravotnictví, sociální služby
 - **Kvartérní:** zmírnění dopadů či vyhnutí se následkům nepotřebných či nadměrných léčebných intervencí

Příčiny kardiovaskulárních onemocnění

Hlavní ovlivnitelné rizikové faktory

Faktory životního stylu

(ovlivnitelné přímo)

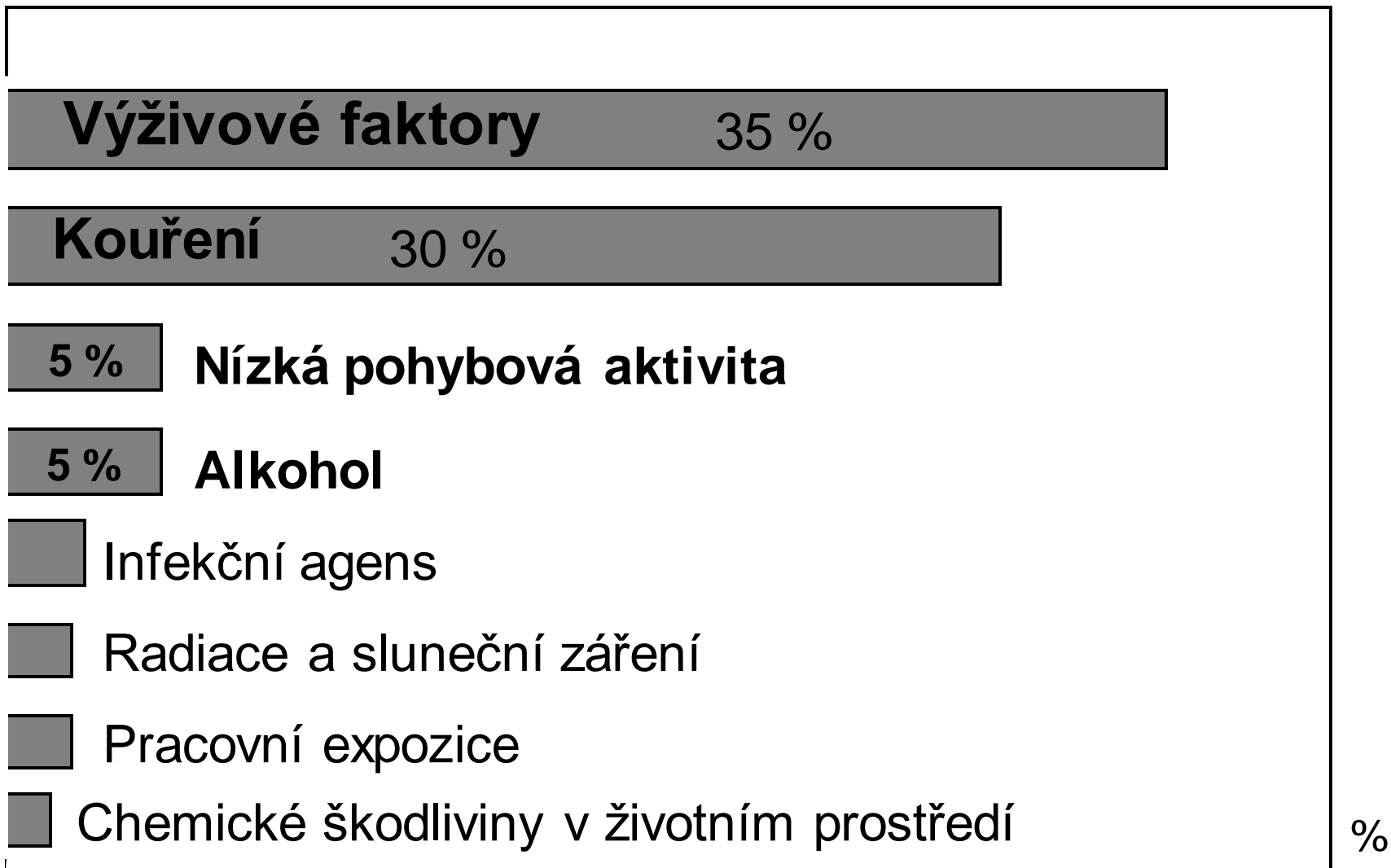
- **Kouření**
- **Strava** - bohatá na satur. tuky, cholesterol a energii, chudá na ochranné látky
- **Nízká pohybová aktivita**
- **Alkohol** - nadměrná konzumace

Biochemické a fyziologické charakteristiky

(ovlivnitelné nepřímo, sekundárně)

- Zvýšený **cholesterol** v krvi (zejména vysoký LDL a nízký HDL)
- Zvýšený **krevní tlak**
- **Hyperglykémie**, snížená gluk.tolerance, diabetes
- **Obezita**
- **Trombogenní** faktory

Příčiny rakoviny

Místo závěru: zdraví je komplexní veličina

